

Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımı: Nitel Bir Çalışma*

Using Literary Texts to Teach Social Studies: A Qualitative Study

DOI= [10.17556/jef.72887](https://doi.org/10.17556/jef.72887)

Adem BELDAĞ**, Elif AKTAŞ***

Özet

Duygu, düşünce ve hayallerin sözlü ya da yazılı olarak sanatsal bir şekilde anlatıldığı edebî eserler, eğitim-öğretim sürecinde bir ders materyali olarak kullanılmaktadır. Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin ders aracı olarak kullanılması ise, son zamanlarda giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da (2005) edebî eser kullanımına vurgu yapıldığı dikkat çekmektedir. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerin anı, biyografi, destan, efsane, gezi yazısı, günlük, hikâye, makale, masal, mektup, menkıbe, roman, siyasetname, söylev, şiir ve tiyatro türlerine ait edebî eserler okumaya teşvik edilmesi beklenmektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler dersinde edebî eser kullanımına ilişkin görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Rize ilindeki çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan 24 Sosyal Bilgiler öğretmeni ile Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim dalında öğrenim gören 24 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasına göre tasarlanan çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçları öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanmayı genel olarak faydalı bulduklarını, en çok hikâye türünü kullanmayı tercih ettiklerini ve dersin amaçlarını gerçekleştirmeye katkı sağlayacak edebî eserleri seçme eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar sözcükler: Sosyal Bilgiler, edebî eser, öğretmen, öğretmen adayı.

* Bu çalışma 28-30 Nisan 2016 tarihleri arasında Denizli’de düzenlenen V. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu’nda sunulmuş bildirinin genişletilmiş hâlidir.

** Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: abeldag@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: elifaktas@erdogan.edu.tr

Abstract

Works which transfer emotion, thought and dreams verbal or written artistically are utilized as a course material in education process. Using literary texts to teach Social Studies has become widespread recently. In Social Studies curriculum (2005) it is remarkable that using literary texts is emphasized. Within this context, students are expected to be encouraged to read literary texts of memoir, biography, epic, legend, travel writing, diary, story, article, fairy tale, letter, saga, novel, political treatise, discourse, poem and theatre. Aim of this study is to identify views of teachers and teacher candidates regarding utilization of literary texts in Social Studies. Work group of this investigation consist of 24 social studies teachers serving in various primary schools in Rize and 24 teacher candidates getting educated in Recep Tayyip Erdoğan University, Department of Social Studies, Primary Education Department. In this investigation as data collection tool, semi-structured interview form is used and designed according to qualitative research patterns of case study. In analysis of gathered data, content analysis and descriptive analysis are used as qualitative research method. Study revealed that teachers and teacher candidates find utilization of literary texts in Social Studies beneficial and preferred mostly use of story and have tendency of choosing literary texts which contributes executing purpose of the course.

Keywords: Social studies, literary text, teacher, teacher candidates

Giriş

Sosyal Bilgiler; sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fizikî ve toplumsal çevresiyle ilişkilerini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve temel demokratik değerlere sahip, sorgulayan vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir disiplindir (Şimşek, 2006). Temelde iyi ve sorumlu bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi tarih, coğrafya, hukuk, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk, edebiyat gibi disiplinleri de kapsamaktadır (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler dersinin temel hedefi öğrencilerin içinde yaşadığı çevreye, topluma ve insanlığa karşı görev ve sorumluluklarını bilmesi ve yerine getirmesi; toplumsal sorunlara çözüm üretebilmesi için onlara belli beceri ve davranışları kazandırmaktır (Aykaç, 2007). Bunun yanında Sosyal Bilgiler; bireye yaşam boyu ihtiyaç duyacağı bilgi, tutum, değer ve becerileri kazandırarak eğitimin uzak hedeflerinin gerçekleştirilmesine de katkı sağlar. Bu sebeple Sosyal Bilgiler dersi Cumhuriyet'in ilk yıllarından

itibaren bütün ilköğretim müfredatlarında temel derslerden biri olarak kabul edilmiştir (Öztürk, Keskin ve Keskin, 2004).

ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'ne göre (NCSS), Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla bir araya getirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır (NCSS, 1993). Sosyal Bilgilerin en önemli özelliği disiplinler arası bir çalışma alanı olmasıdır. Tural'ın (1986), "*insanı hem fert hem de cemiyet planında vaka hâlinde ele almaya çalışan bilgi sahalarından ikisi, tarih ve edebiyattır.*" şeklindeki tespiti disiplinler arası ilişkilerin önemini ve çeşitli disiplinlerin eğitim-öğretimde birbirlerinden faydalanması gerektiğini vurgulamaktadır. Nitekim bu disiplinlerden edebiyat ile Sosyal Bilgiler arasındaki ilişki özellikle dikkate değerdir. Bu ilişkiye vurgu yapan Fredericks (2007), Sosyal Bilgiler derslerinde edebî ürünlerin kullanımının ulaşılmak istenen hedefleri desteklediğini ifade etmiştir.

Savage ve Savage'e göre (1993), hikâyelerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılması, öğrencilerin insanlar arasındaki kültürel farklılıkları anlamalarına ve empati kurabilmelerine katkı sağlayacaktır. McCall'a göre ise (2010), edebî ürünlerin derslerde kullanılması öğrencileri sınıf içinde cesaretlendirerek liderlik özelliklerini geliştirecektir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde edebî ürünlerden faydalanılması öğrencilere, günümüz olayları ile tarihsel olaylar arasındaki farkları ve benzer yönleri fark etmelerine ve günümüz ile geçmiş arasında kültürel olarak karşılaştırmalar yapmalarına imkân tanıyacaktır. Dönmez ve Altıkulaç (2014), derslerde tarihsel kaynakları kullanarak ve kanıtlara ağırlık vererek öğrencilerde eleştirel düşünme becerisinin geliştirilebileceğini dile getirmektedir. Nelson ve Nelson (1999), sözlü ve yazılı edebiyat eserlerinin okullardaki kültür aktarımının temel öğeleri olduğunu, edebiyattan yararlanarak öğrencilere yeni bilgiler ve değerler kazandırmanın özellikle tarih öğretiminde eskiden itibaren bilinen bir metot olduğunu belirtmişlerdir.

Edebî eserlerin, öğretim ortamında etkili bir şekilde kullanılması öğrencilerin anlama, yorumlama, analiz yapma, farklı bakış açılarını görme, empati kurma becerilerini geliştirmektedir. Ayrıca bu metinler sayesinde öğrenciler, millî ve evrensel değerleri de kazanmaktadırlar.

Öğretmenin tercih ettiği uygun edebî eserler ile herhangi bir konunun somutlaştırılabileceği ve böylece öğrencinin konuyu daha kolay anlayabileceği de vurgulanmaktadır. Bu nedenle son zamanlarda eğitimciler özellikle ilköğretimde, edebiyat ve Sosyal Bilgiler arasında güçlü bir bağ olduğunu vurgulamaya başlamışlardır (McGowan ve Guzzetti, 2004).

Sosyal Bilgiler ile edebiyat arasındaki ilişki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da (2005) vurgulanmaktadır. Programda Sosyal Bilgiler derslerinde edebî metinler ve yazılı eserlerde (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler ve şiirler vb.) yararlanılarak Türkçe dersiyle ilişki kurulması, bu sayede de öğrencilere vatan sevgisi kazandırılması gerektiği ifade edilmektedir (MEB, 2005). Bunun yanı sıra öğretim programında öğrencilere kazandırılmak istenen temel beceriler arasında Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme yer almaktadır (MEB, 2005). Bu açıdan Sosyal Bilgiler derslerinde edebî metin kullanımı dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirmede son derece önemlidir. Nitekim edebî eserler vasıtasıyla öğrenciler hem yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisini geliştirme fırsatı bulacak hem de dilin doğru ve güzel kullanıldığı metinler sayesinde dil becerilerini geliştirme fırsatı elde edeceklerdir. Günay'a göre (2007) edebî yapıtların okunmasıyla «mantıklı düşünme, açıklama biçimlerini geliştirme, çözümlenme-bireşim yeteneği kazanma, bir metni eleştirebilme yetisini kazanma, aynı durumu ya da olayı farklı yorumlayabilmek için akıl yürütme yetisini, sezgisel düşünme yeteneğini kazanma, okunan ve dinlenen bir metinde önemli olanı önemsiz olandan ayırabilme» gibi pek çok beceri geliştirilmektedir. Bu beceriler, Sosyal Bilgiler dersinin de öğrencilere kazandırmak istediği temel becerilerdendir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin özel alan yeterliliklerinden biri de öğretim sürecine uygun materyaller ve kaynaklar kullanabilmektir (MEB, 2008). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre öğretmenler, öğrencilerini dersi ve konuları sevdirecek tarihî roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, fıkra ve şiir gibi edebî ürünleri okumaya teşvik etmelidir (MEB, 2005). Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden edebî eserleri tanıma ve yerinde kullanma becerisi edinmesi beklenmektedir. Öğretmenlerin bu konuda lisans düzeyinde

yeterlilik sahibi olabilecekleri dersler *Sosyal Bilgilerde Sözlü ve Yazılı Edebiyat İncelemesi ile Özel Öğretim Yöntemleri I-II* dir.

Duygu, düşünce ve hayallerin insanda heyecan ve hayranlık uyandıracak biçimde sözlü ya da yazılı olarak dile getirildiği edebî nitelikteki bir eserin en önemli özelliği estetik değer taşımasıdır (Çetişli, 2006). Varoluşundaki temel gaye güzellik olan bir edebî eserden, estetik haz vermesinin dışında birçok fayda da elde edilebilir. Bu özelliğinden dolayı edebî eserler eğitimde de yoğun olarak kullanılır (Çetişli, 2001).

Edebiyat kelimesi TDK Edebiyat ve Sanat Terimleri sözlüğünde (1948), “insanda estetik duyguyu heyecana getirecek değerde meydana getirilmiş şiir, sahne eseri, hikâye, roman, söylev gibi nazım veya nesir halindeki eserlerin hepsi ve bu eserlerin yer aldığı sanat kolu” şeklinde tanımlanmaktadır. ‘Eğitim, terbiye’ anlamını taşıyan ‘edeb’ sözcüğünden türeyen edebiyat sözcüğü eğitimle yakından ilişkilidir (Kavcar, 1999). Son zamanlarda eğitimde çocuklara kazandırılması hedeflenen değerlerin aktarılmasında edebî eserlerden faydalanmak etkili bir yol olarak kabul edilmektedir. Çocuk edebiyatı eserlerinden özellikle kurgusal eserlerde karakterlerin yaşadığı ikilemler, durumlar, ahlak, karakter ve değer eğitimi için örnek olay oluşturur (Karatay, 2007). Ayrıca edebiyat eseri insana kendisini ve çevresini tanıtır. İnsanın kendisiyle, başkalarıyla, fizikî ve sosyal çevresiyle çatışmalarını yansıtır. Edebiyat değişik insanlık durumlarını yansıtmak suretiyle insana kendi doğasını tanıtır, bu sayede yaşamı zenginleştirir. Ayrıca gayesinde olan güzelin farkına varma gücünü geliştirir. Edebiyat eserleri insanın iç dünyasını yumuşatarak iyilik, dostluk, sevgi, saygı, hoşgörü, affetme, dayanışma, çalışkanlık, dürüstlük gibi insana özgü temel duyguları geliştirip pekiştirir (Otluoğlu, 2001).

Dilin etkili ve güzel bir şekilde kullanıldığı edebî eserler, bir taraftan toplumun kültürel değerlerini yansıtırken, diğer taraftan insanın duygularına hitap ederek onların gelişmesine katkı sağlar. İnsan ruhunun duyarlılıklarını sezdirmek, yüzyılların birikimi olan millî zevki tattırmak, mensubu bulunduğu milletin kültürünü estetik bir biçimde tanıtmak, konuştuğu dilin incelikleri, güzellikleri ve zenginliklerini göstermek edebî eserin en önemli özelliklerindedir. Bu açıdan edebî metinler; kültür aktarımını sağlamayı amaçlayan

bütün derslerde başvurulması gereken vazgeçilmez unsurlardır (Çetişli, 2001; Demir ve Açık, 2011).

20. yüzyılın başlarından itibaren gelişme gösteren çocuk edebiyatı, çocuğa eğlenceli zaman geçirtme işlevlerinin yanında çocuğun dil becerilerini geliştirme; çocukta millî ve evrensel kültür değerlerine ilişkin bilincin uyanması ve tutumun oluşmasına yönelik işlevleri de vardır (Karatay, 2007). Oğuzkan'a (2000) göre çocuklar, belli gelişme dönemlerinde çevrelerinde yaşayan ve hayatı kitaplara konu olan ünlü kişileri örnek alma ihtiyacı duyarlar. Sözelimi biyografi bu özdeşleştirme duygusunun karşılanması noktasında çok etkili bir edebî türdür. Biyografiler gibi destanlar, efsaneler, öykü ve romanlar da çocuklara başka insanların hayat mücadelelerini, karşılaştıkları sorunları ve başarılarını anlatmakla onları ileride karşılayacakları durumlara hazırlama görevi görmektedir.

Çeşitli araştırma sonuçları Sosyal Bilgiler dersinde, tarih ve coğrafya öğretiminde edebî metin kullanımının öğrencilerin akademik başarıları, duyuşsal davranışları, empati kurma becerileri ve motivasyonları üzerinde olumlu etkisi olduğunu da ortaya koymaktadır (Arslan, 2014; Gevenç, 2014; Akyol, 2011; Çiftçi, 2011; Demir, 2011; Oruç ve Erdem, 2010; Bacak, 2008; Yiğit, 2007; Erdoğan, 2007; Tekgöz, 2005; Öztürk, 2002; Öztürk ve Otluoğlu 2002). Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımına yönelik öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının;

1. Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan/kullanılabilecek edebî eserlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Sosyal Bilgiler öğretiminde hangi tür edebî eserlerin kullanılması gerektiğine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının gerekçelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin görüşleri nelerdir?

5. Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının hangi öğrenme alanı/ ünite için uygun olduğuna ilişkin görüşleri nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak edebî eser isimlerine yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî metin kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma desenlerinden “bir olayın yoğun olarak çalışılması olarak ifade edilen” (Glesne, 2013) durum çalışmasına göre tasarlanmıştır. Durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çoklu kaynakları içeren veri toplama araçları ile derinlemesine incelediği, durumların ve duruma bağlı kategorilerin tanımlandığı nitel bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2009). Durum çalışmasının temel amacı bir durum hakkında detaylı betimlemeler yapmak ve o durumu var olduğu hâliyle anlamaktır (Büyüköztürk vd., 2008). Bu çalışmada da Sosyal Bilgiler öğretmeni adaylarının edebî metin kullanımına ilişkin görüşleri detaylı bir şekilde betimlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sosyal Bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adayları oluşturmaktadır. Öğretmenlerden oluşan çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir (convenient) durum örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda Rize ilindeki çeşitli ilköğretim okullarında görev yapan 24 Sosyal Bilgiler öğretmeni seçilmiştir. Araştırmanın öğrencilerden oluşan çalışma grubunun belirlenmesinde ise yine amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu doğrultuda 2015-2016 akademik yılında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesinde Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı'nın üçüncü ve son sınıfında öğrenim gören ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser İncelemeleri ve Özel Öğretim Yöntemleri I-II derslerini alan 24 öğretmen adayı araştırmanın diğer çalışma grubunu oluşturmuştur.

Veri toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak 5 adet açık uçlu sorunun yer aldığı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. İlgili alan yazın taranarak araştırmacılar tarafından hazırlanan form 3 uzman görüşüne (2 Sosyal Bilgiler, 1 Türkçe eğitimi alanında) sunulmuştur. Ardından araştırmaya dâhil edilmeyen öğretmen ve öğretmen adayları üzerinde pilot uygulama yapılarak 2 soru çıkarılmış ve diğer sorular da verilen dönütler doğrultusunda düzenlenmiştir. Böylelikle 5 soruda oluşan forma son şekli verilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmanın sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analiz yaklaşımlarından betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analizde, gözlenen ya da görüşme yapılan bireylerin görüşlerini daha etkili bir şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Genel anlamda veri yorumlama işlemi olarak tanımlanan betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha ayrıntılı bir işleme tabi tutulur. Betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sayesinde fark edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada betimsel analiz sonucu oluşan kategoriler yüzde ve frekanslara dönüştürülerek tablolaştırılmıştır.

Çalışmanın verileri, iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı analiz edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini belirlemede, Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne göre başvurulmuştur. Buna göre kodlamayı yapan araştırmacılar arasında 1. soru için .96, 2. soru için .86, 3. soru için .99, 4. soru için .88, 5. soru için .94 oranında görüş birliği sağlanmıştır. Verilerin analizine uygun olarak doğrudan alıntılarda kullanılmak üzere öğretmenler (Ö1, Ö2...), öğretmen adayları ise (ÖA1, ÖA2...) şeklinde kodlanmıştır.

Bulgular

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan/kullanılabilecek edebî eserlerin niteliklerine ilişkin görüşleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan/Kullanılabilecek Edebî Eserlerin Niteliklerine İlişkin Görüşler

Kodlar	Öğretmen	Öğretmen Adayı
	f	f
Seviyeye uygunluk	8	15
Eğlendiricilik/dikkat çekicilik	16	6
Bilgilendiricilik/bilimsellik	12	9
Akıcılık ve sadelik (dil kullanımı)	9	12
Millî manevi değerlere uygunluk	10	8
Derse/kazanımlara/öğretim programına uygunluk	7	9
Tarihi doğru aktarma ve sevdirmeye	11	1
Güncellik (günlük hayatta kullanılabilirlik)	-	6
Görsellik	3	1
Geleceğe ışık tutma (ders vericilik)	-	3
Evrensellik	-	1

Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilecek edebî eserlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiği konusundaki görüşlerine göre *eğlendiricilik-dikkat çekicilik* (f=16), *bilgilendiricilik/bilimsellik* (f=12), *tarihi doğru aktarma ve sevdirmeye* (f=11) özellikleri ilk üç sırada yer almaktadır. Aynı soru doğrultusunda öğretmen adaylarının görüşlerine göre ise *seviyeye uygunluk* (f=15), *akıcılık ve sadelik* (f=12), *derse/kazanımlara/öğretim programına uygunluk* (f=9), *bilgilendiricilik/bilimsellik* (f=9) özellikleri ilk üç sırada yer almaktadır.

Tablo 1'e göre öğretmenler, derslerinde kullanacakları edebî eserlerin *millî-manevi değerler değerlere uygunluk* (f=10), *akıcı ve sade olma* (f=9), *seviyeye uygunluk* (f=8) gibi özelliklere sahip olması gerektiğini de vurgulamışlardır. Öğretmen adayları ise derslerinde kullanmayı düşündükleri edebî eserlerin *millî manevi değerlere uygunluk* (f=8), *güncellik (günlük hayatta kullanılabilirlik)* (f=6), *eğlendiricilik, dikkat çekicilik* (f=6) gibi özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Öğretmenlerin görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Öğretici, tarihsel içeriğe sahip, Türk tarihi ve medeniyeti ile ilgili bilgi verici olmalı. (Ö 24)

İçinde tarihî ve coğrafi kavramların olduğu, öğrencileri bilime, tarihe, coğrafyaya meraklandırarak metinlerin olduğu eserler olmalı. (Ö 20)

Tarihteki önemli kişilerin yaşamış olduğu örnek olaylarla anlatılan edebî eserler, öğrencilerin ilgisini çekerek verilmek istenen kazanımı verebilir. (Ö 19)

Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılacak edebî eserler öncelikle öğrenci seviyesine uygun olmalıdır. Dil bakımından da seviyeye uygun olmalıdır. Ayrıca işlenecek konuyla ilgili olmalı ve değerlerin önemini ortaya koymalıdır. (ÖA 1)

Seviyeye uygun ve ilgi çekici olmalıdır. (ÖA 4)

Dersin içeriğini destekleyici nitelikte olmalıdır. Çocuklara bir şey öğretirken aynı zamanda onları eğlendirmeli. (ÖA 20)

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde hangi edebî eserleri kullanılabileceklerine ilişkin görüşleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin/Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hangi Edebî Eserleri Kullanılabileceklerine İlişkin Görüşleri

Kodlar	Öğretmen	Öğretmen Adayı
	f	f
Hikâye/Öykü	13	17
Destan	8	9
Roman	9	6
Şiir	6	7
Masal	3	7
Efsane	4	5
Biyografi	5	1
Fıkra	3	3
Atasözleri	2	2
Makale	2	2
Gezi yazısı	3	-
Deneme	1	2
Fabl	-	2
Mit	-	2
Manzum öykü/mesnevi	-	1
Bilmece	-	1
Tiyatro	-	1
Anı/hatırat	-	1
Fıkra/Köşe yazısı	-	-

Tablo 2'ye göre öğretmen ve öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde en çok *hikaye/öykü* türünün kullanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmenler derslerinde öykü dışında *roman* (f=9), *destan* (f=8), *şiir* (f=6) ve *biyografi* (f=5) türlerini de kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, *fabl*, *mit*, *manzum öykü*, *bilmece*, *tiyatro* ve *anı* gibi edebî türlerden hiç bahsetmemişlerdir. Öğretmenlerin belirttiği türler içerisinde *keşif*

yazısı ve *belgesel* ise ilgili alan yazında edebî tür olarak kabul edilmemektedir.

Öğretmen adayları ise derslerinde öykü dışında *destan* (f=9), *roman* (f=6), *şiir* (f=7), *masal* (f=7) türlerinin en çok kullanılabilecek türler olduğunu belirtmişlerdir. *Deneme* ve *gezi yazısı* türlerinden hiç bahsedilmemiştir.

Öğretmenlerin görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Nutuklar, söylevler, tarihî romanlar, anıt yazıları, yaşanmış gerçek hikâyeler kullanılmalıdır. (Ö 16)

Efsane, masal, destan, bilmece ve tarihî eserler. (Ö 6)

Sodom ve Gomora-Y. Kadri

Ateşten Gömlek- H. Edip

Sahnenin Dışındakiler- A. Hamdi Tanpınar. (Ö 13)

Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Fıkra, hikâye, masal gibi edebî türler kullanılmalıdır.(ÖA 8)

Efsane, destan, masal gibi türler kullanılmalıdır. (ÖA 21)

Hikâye, şiir kullanılabilir. (ÖA 25)

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde hangi edebî eserleri kullandıklarının/kullanacaklarının gerekçelerine ilişkin görüşleri Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Öğretmenlerin/Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretiminde Hangi Edebî Eserleri Kullandıklarının/Kullanacaklarının Gereçeklerine İlişkin Görüşleri

Kodlar	Öğretmen	Öğretmen adayları
	f	f
Motivasyon	13	5
Tarihsel empati	4	2
Öğreticilik	5	2
Geçmişe bağlılık	4	3
Dersin amaçlarını gerçekleştirme	4	2
Eleştirel düşünme	1	3
Dili güzel kullanma (dil öğretimi)	1	4
Rol model alma	1	-
Bilinç kazandırma	1	1
Dersin içeriğini zenginleştirme	1	-
Kalıcı öğrenme	-	6
Konuyu anlaşılır hâle getirme (somutlaştırma)	1	6
Okuma alışkanlığı kazandırma	-	1
Sosyalleşme	-	1
Geleceğe ışık tutma (ders verme)	-	1
Eğlence	-	4

Tablo 3'e göre öğretmenler, derslerinde edebî eser kullanmayı tercih etmelerinin nedenini *motivasyon* (f=13), *öğreticilik* (f=5), *tarihsel empati* (f=4), *geçmişe bağlılık* (f=4), *dersin amaçlarını gerçekleştirme* (f=4) gibi gerekçelerle açıklamışlardır. Öğretmen adayları ise Sosyal Bilgiler derslerinde edebî metin kullanımının gerekçelerini *kalıcı öğrenme* (f=6), *konuyu anlaşılır hâle getirme* (f=6), *motivasyon* (f=4) olarak belirtmişlerdir.

Ayrıca öğretmenler derslerinde neden edebî eser kullanmayı tercih ettiklerine ilişkin *okuma alışkanlığı kazandırma, sosyalleşme, geleceğe ışık tutma, eğlenme* gibi sebeplerden bahsetmezken öğretmen adayları bu gerekçeleri belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğretmen adayları edebî eserleri *kalıcı öğrenmeyi sağladığı* için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Oysa öğretmenlerin bu gerekçeden hiç bahsetmemeleri ilgi çekicidir.

Öğretmenlerin görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Destanlar, menkıbeler, yazıtlar bilgileri pekiştirici ve tamamlayıcı nitelik taşıdığı için dönemin tarihini kavratıcı etki yapacağını düşünüyorum. (Ö 24)

Hikâyeler ve romanlar kullanılabilir. Bu eserler tarihsel empati yapabilmesi için faydalı olabilir. (Ö 5)

Hikâye türü öğrencilerin ilgisini daha çok çekiyor. (Ö 17)

Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Derslerde fıkra ve hikâye gibi edebî eserler kullanılırsa ders daha eğlenceli geçer, öğrenilenler daha akılda kalıcı olur. (ÖA 24)

Destanlar kullanılabilir. Çünkü destanlar tarihî şahıs ve olayların en etkili anlatılabildiği metinlerdir. (ÖA 12)

Fıkra, hikâye, masal gibi edebî türlerin derste kullanılması hem dersi eğlenceli kılar ve dersi tekdüzelikten kurtarır hem de öğrencilerin derse aktif katılımını sağlar. (ÖA 8)

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin görüşleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eser Kullanımının Faydalı Olup Olmadığına İlişkin Görüşler

Kategoriler	Kodlar	Öğretmen	Öğretmen Adayı
		f	f
Faydalı	Dersi kavratma, pekiştirme, etkili öğrenme	13	10
	Dikkat çekme, eğlenceli kılma (derse katma)	9	12
	Millî, manevi duyguları geliştirme	1	3
	Kalıcılık	1	8
	Yapılandırmacılığa uygunluk	1	-
	Rol-model sunma	1	-
	Farklı bakış açısı kazandırma	1	4
	Tarihi dönemleri anlama	1	2
	Kültür aktarımını gerçekleştirme	1	-
	Okuma alışkanlığı	1	6
	Kısa sürede öğrenme	1	-
	Yaratıcılık	-	2
	İletişim	-	-
Faydasız	Sıkıcılık	1	-
	Anlaşılmama/bilmeme	1	-

Tablo 4'e göre Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî metin kullanımının faydalı olup olmadığına ilişkin olarak 24 öğretmenden 22'si *olumlu* görüş bildirirken 2 tanesi *olumsuz* görüş bildirmiştir. Olumlu görüş bildiren öğretmenler derste edebî eserleri kullanmayı faydalı bulmalarının gerekçesi olarak dersi *kavratma* (f=13) ve *dikkat çekmeyi* (f=9); olumsuz görüş bildiren öğretmenler ise bunun gerekçesi olarak *sıkıcılık* ve *anlaşılmama/bilmeme*'yi belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenler edebî eserleri yeterince tanımadıklarından

derslerinde kullanmayı tercih etmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler edebî eserleri derste kullanmanın sıkıcılığa sebep olabileceğini vurgulamışlardır.

Öğretmen adaylarının tamamı derslerinde edebî metin kullanımını faydalı buldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Faydalı bulmalarının sebebi olarak da *dikkat çekme* (f=12), *dersi kavratma*, *pekiştirme*, *etkili öğrenme* (f=10), *kalıcılık* (f=8), *okuma alışkanlığı kazandırma* (f=6) olarak belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Edebî eserlerin kullanımını faydalı buluyorum. Edebî eserleri ders içeriğinden çıkarınca ders daha az ilgi çekici olur. Hedeflenen bilgi, tutum ve davranışları öğrencilere kazandırmak zorlaşır. (Ö 3)

Faydalı görüyorum. Edebî eserlerin ders kazanımlarına uygun olması kazanımların kazanılmasında katkı sağlayacağı kanısındayım. Ayrıca yapılandırmacı yaklaşımda edebî eserlerin kullanılması kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadır. (Ö 4)

Evet. Faydalı görüyorum. Çünkü öğrenilmiş konuları pekiştiriyor. Bazen kitap daha ilgi çekici oluyor. Öğrenme daha iyi gerçekleşiyor. (Ö 5)

Faydalı bulmuyorum. Kullanabileceğim edebî eserlerden haberdar olmayışımın dolaylı öğrencilerime de tavsiye etmedim. (Ö 18)

Hayır. TEOG için. (Ö 19)

Öğretmen adaylarının görüşlerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Evet buluyorum. Öğretimde edebî eser kullanımı öğrencilere pek çok beceri kazandırır: araştırma becerisi, iletişim becerisi, kronolojiyi algılama becerisi gibi...(ÖA 9)

Faydalı buluyorum. Bu sayede Sosyal Bilgiler ile diğer dersler arasından bağlantı kurabiliyorum. (ÖA 13)

Edebî metin kullanımı Sosyal Bilgiler dersi için büyük önem taşır. Öğrenciye farklı ve yeni bakış açıları katar. Eğlenceli bir ders

ortamı sunar. Dersi tekdüzelikten kurtarır. Aynı zamanda öğrenci okuduğunu yorumlama becerisi kazanır. (ÖA 14)

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eserlerin kullanımının hangi öğrenme alanı için uygun olduğuna ilişkin görüşleri Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Eserlerin Kullanımının Hangi Öğrenme Alanı İçin Uygun Olduğuna İlişkin Görüşler

Öğrenme alanı	Öğretmen	Öğretmen adayı
Kültür ve miras	33	14
Küresel bağlantılar	14	4
İnsanlar, yerler ve çevreler	2	9
Birey ve toplum	4	6
Güç, yönetim ve toplum	3	2
Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler	4	-
Üretim, dağıtım ve tüketim	2	1
Bilim, teknoloji ve toplum	1	-

Tablo 5’e göre Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının hangi öğrenme alanı için uygun olduğuna ilişkin olarak öğretmenlerin *kültür ve miras* (f=33), *küresel bağlantılar* (f=14), *birey ve toplum* (f=4), *gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler* (f=4) öğrenme alanlarına vurgu yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca *güç, yönetim ve toplum* (f=3), *insanlar, yerler ve çevreler* (f=2), *üretim, dağıtım ve tüketim* (f=2) *bilim, teknoloji ve toplum* (f=1) öğrenme alanları öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

Öğretmen adayları ise benzer bir şekilde en fazla *kültür ve miras* (f=14) öğrenme alanına vurgu yaparken onu sırasıyla *insanlar, yerler ve çevreler* (f=9), *birey ve toplum* (f=6), *küresel bağlantılar* (f=4), *güç, yönetim ve toplum* (f=2) ile *üretim, dağıtım ve tüketim* (f=1) öğrenme alanları takip etmiştir. *Bilim, teknoloji ve toplum* ile *gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler* öğrenme alanlarının hiç vurgulanmadığı tespit edilmiştir.

Öğretmen ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılacak edebî metin isimlerine ilişkin görüşleri Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılabilecek Edebî Eser İsimlerine İlişkin Görüşler

Kodlar	Öğretmen	Öğretmen Adayı
	f	f
Ateşten Gömlek (H. E. Adıvar)	10	3
Nutuk (Atatürk)	9	1
Şu Çılgın Türkler (Turgut Özakman)	7	1
Yaban (Y. K. Karaosmanoğlu)	5	1
Vurun Kahpeye (H. E. Adıvar)	5	1
Küçük Ağa (Tarık Buğra)	4	1
Çankaya (Falih Rıfkı Atay)	4	1
Zeytin Dağı (Falih Rıfkı Atay)		-
Diriliş Çanakkale 1915 (T. Özakman)	4	-
Oğuz Kağan Destanı	3	2
Ergenekon Destanı	2	2
Türeyiş Destanı	2	1
Safahat (M. A. Ersoy)	2	-
Kutadgu Bilig (Yusuf Has Hacıp)	2	-
Dede Korkut Hikâyeleri	1	8
Memleket Hikâyeleri (R. H. Karay)	-	1
Bir Küçük Osmancık Vardı (H. Nail Canat)	-	1
Malazgirt'in Üç Atlısı (Y. Boyunağa)	-	1
İnce Memed (Yaşar Kemal)	-	2
Yorgun Savaşçı (Kemal Tahir)	1	2
Beş Şehir (A. H. Tanpınar)	-	3

A.Beldağ, E.Aktaş / EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 18-2 (2016), 953-981

Ankara (Y. K. Karaosmanoğlu)	-	3
Türk'ün Ateşle İmtihanı (H. E. Adıvar)	1	1
Osmancık (Tarık Buğra)	-	3
Seyahatnâme (Evliya Çelebi)	1	1
Beyaz Lâle (Ömer Seyfettin)	-	1
Devlet Ana (Kemal Tahir)	-	3
Mesnevi (Mevlana)	3	1
Çalığışu (Reşat Nuri)	-	1
Esir Şehrin İnsanları (Kemal Tahir)	1	1
Göç Destanı	-	-
Yaratılış Destanı	-	2
Alper Tunga Destanı	-	2
Orhun Yazıtları	1	3
Cezmi (Namık Kemal)	-	1
Uzun Beyaz Bulut Gelibolu (B. Uzuner)	-	1
Beyaz Zambaklar Ülkesinde (G. S. Petrov)	-	1
Başını Vermeyen Şehit (Ö. Seyfettin)	1	-
Diyet (Ö. Seyfettin)	1	-
Sinekli Bakkal (H. E. Adıvar)	1	-
Zabit ile Kumandan ile Hasbıhal (Atatürk)	2	-
İyi Vatandaş İyi İnsan (H. Ali Yücel)	1	-
Safahat (Mehmet Akif Ersoy)	3	1

Tablo 6'ya göre öğretmenlerin derslerinde kullanmayı uygun buldukları edebî eserler sırasıyla *Ateşten Gömlek* (roman), *Nutuk* (söylev) ve *Şu Çılgın Türkler* (tarihî roman) isimli eserlerdir. Ayrıca *Yaban* (roman), *Vurun Kahpeye* (roman), *Küçük Ağa* (roman),

Çankaya (anı), *Zeytin Dağı* (anı), *Diriliş Çanakkale 1915* (tarihi roman) isimli eserler de öğretmenler tarafından en çok tercih edilenler arasındadır. Bu bulgu, öğretmenlerin derslerinde daha çok millî mücadele dönemini yansıtan eserlere, tarihî romanlara ve anı türüne yer verdiklerini ortaya koymaktadır. Milletlerin inançlarını, fazilet ve millî kahramanlıklarını, düşünce ve hayal güçlerini yansıtan ve ait oldukları devrin bir ansiklopedisi niteliğinde olan destanların, çocukların eğitiminde kullanılabilecek önemli birer öğretim materyali olabileceği öğretmenler tarafından da dile getirilmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin bazıları ise edebî metin ismi vermek yerine yazar ismi vermeyi tercih etmiştir. Bu isimler şunlardır: İlber Ortaylı, Yavuz Bahadıroğlu, Yılmaz Öztuna, Turgut Özakman, Gülten Dayıoğlu (gezi yazıları), Eflatun-Sokrat.

Öğretmen adaylarının ise gelecekteki derslerinde kullanmayı düşündükleri edebî eserler sırasıyla *Dede Korkut Hikâyeleri*, *Ateşten Gömlek* (roman), *Beş Şehir* (deneme), *Ankara* (roman), *Osmancık* (roman), *Devlet Ana* (roman) ve *Orhun Yazıtları*'dır. Görüşmeye katılan öğretmen adaylarından bazıları da edebî metin ismi vermek yerine yazar ismi vermeyi tercih etmiştir. Bu isimler ise şunlardır: Ömer Seyfettin, Mehmet Akif Ersoy, Namık Kemal, Gülten Dayıoğlu, Arif Nihat Asya, Fazıl Hüsnü Dağlarca.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının derslerinde edebî eser kullanımına yönelik görüşleri ortaya konmak istenmiştir. Araştırmanın bulgularından hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmanın *birinci sorusu* ile ilgili olarak öğretmenler, edebî eserlerin *eğlendiricilik/dikkat çekicilik, bilgilendiricilik/bilimsellik, tarihi doğru aktarma ve sevdirme, millî-manevi değerlere uygunluk, akıcı ve sade olma, seviyeye uygunluk, derse/kazanımlara/öğretim programına uygunluk* gibi özelliklere sahip olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle öğretmenlerin derslerinde konunun daha iyi anlaşılmasına ve dersin daha eğlenceli geçmesine katkı sağlayacak edebî eserleri kullanmayı tercih ettikleri sonucuna varılabilir.

Öğretmen adayları ise edebî eserlerin *seviyeye uygunluk, akıcı ve sade olma; derse/kazanımlara/öğretim programına, uygunluk, bilgilendiricilik/bilimsellik, millî manevi değerlere uygunluk, eğlendiricilik/dikkat çekicilik, güncellik (günlük hayatta kullanılabilirlik)* gibi özelliklere sahip olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu bulgular da öğretmen adaylarının gelecekteki derslerinde konunun daha iyi anlaşılmasına ve dersin daha eğlenceli geçmesine katkı sağlayacak edebî eserleri kullanmayı tercih ettiklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın *ikinci ve üçüncü sorusu* ile ilgili olarak öğretmenler ve öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde en çok öykü/hikâye türünün kullanılabilceğini belirtmişlerdir. Öğretmenler, hikâye dışında ise en çok sırasıyla roman (tarihî roman), destan, şiir, efsane, biyografi, masal, gezi yazısı, fıkra, atasözleri, makale, deneme gibi türlerin kullanılabilceğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu öğretmenlerin edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde geniş ölçüde kullanılabilceği görüşüne sahip olduklarını göstermektedir.

Öğretmen adayları ise Sosyal Bilgiler öğretiminde öykü, destan, roman, şiir, masal, efsane, biyografi, fıkra, atasözü, mit, makale, fabl, bilmece, tiyatro ve anı türlerinin kullanılabilceğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının öğretmenlere göre daha fazla sayıda edebî tür bilgisine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yeşilbursa ve Sabancı'nın (2015) araştırma sonuçlarına göre, Sosyal Bilgiler öğretmen adayları Sosyal Bilgiler öğretiminde en çok tarihsel roman, destan-efsane-mit, hikâye, şiir, biyografi, anı-hatırat, makale gibi türlerin kullanılabilceğini ifade etmişlerdir. Sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarıyla paralellik taşımaktadır.

Dönmez ve Altıkulaç'ın (2014) çalışmasında, tarih öğretmenlerinin İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde arşiv belgeleri, arşiv filmleri ve hatıratlar gibi daha çok birincil kaynakları tercih ettikleri ayrıca kullanacakları kaynakların da objektif ve derse uygun olmasını istedikleri tespit edilmiştir.

Öğretmenler, derslerinde edebî eser kullanmayı tercih etmelerinin nedeni olarak *motivasyonu sağlama, öğreticilik, tarihsel empati, geçmişe bağlılık, dersin amaçlarını gerçekleştirme* gibi gerekçeler belirtmişleridir. Öğretmen adayları ise Sosyal Bilgiler

öğretiminde edebî metin kullanımının gerekçelerini *kalıcı öğrenme, konuyu anlaşılır hâle getirme, motivasyonu sağlama, okuma alışkanlığı kazandırma, sosyalleşme, geleceğe ışık tutma, eğlenme* olarak belirtmişlerdir. Bu sonuçlar öğretmen adaylarının öğretmenlere göre derslerinde edebî metin kullanımını daha çok gerekçeyle açıkladıklarını ortaya koymaktadır. Bu da edebî metin kullanımı konusunda öğretmen adaylarının öğretmenlerden daha fazla bilinçli ve istekli olduklarını göstermektedir. Ayrıca öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî metin kullanımını derse karşı motivasyonu sağladığı, bilgileri kalıcı hâle getirdiği ve dersin kazanımlarını gerçekleştirmede yardımcı olduğu için tercih ettikleri dikkat çekmektedir.

Araştırmanın *dördüncü sorusu* ile öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımını faydalı görüp görmediklerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Buna göre öğretmenlerin 22 tanesi derslerinde edebî eser kullanımını faydalı görürken 2 tanesi faydalı görmediğini belirtmiştir. Öğretmenler, edebî ürünlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasının olumlu yönleri olarak en çok *edebî eserlerin öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırabileceğini, derse dikkat ve ilgi çekmede kullanılabileceğini, dersi eğlenceli kılacağını, öğrencilere farklı bakış açıları kazandıracağını, öğretimi zenginleştireceğini* ifade etmişlerdir. Bu bulgulardan hareketle öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğretimi olumlu yönde etkileyeceği görüşünde oldukları sonucuna ulaşılabilir. Edebî eserlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılmasının faydalı olmadığını savunan 2 öğretmen ise bunun nedeni olarak *TEOG sınavlarına hazırlık ve edebî eser bilgisine sahip olmamayı* ifade etmişlerdir. Bu bulgu da öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî metin kullanımına ilişkin lisans düzeyinde yeterince bilgi sahibi olmadıklarını, hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde Dönmez ve Altıkulaç (2014) öğretmenlerin tarihsel kaynakları TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kullanmakla ilgili görüşlerinin olumlu yönde olduğunu fakat kullanma konusunda bazı problemler yaşadıklarını tespit etmiştir. Çençen ve Berk (2014), 11. Sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde şiir kullanımına ilişkin tarih öğretmenlerinin görüşlerini

incelemişlerdir. Buna göre öğretmenlerin çoğunluğu derste şiir kullanımının yararlılığına yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu sonuç bizim araştırma sonuçlarımızla paralellik arz etmektedir.

Araştırmanın *beşinci sorusuna* yönelik olarak Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımının hangi öğrenme alanı için uygun olduğuna ilişkin öğretmenlerin sırasıyla *kültür ve miras, küresel bağlantılar, birey ve toplum* ile *gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler* öğrenme alanlarına vurgu yaptığı dikkat çekmektedir. Öğretmen adayları ise en fazla *kültür ve miras* öğrenme alanına vurgu yaparken onu sırasıyla *insanlar, yerler ve çevreler; birey ve toplum* ile *küresel bağlantılar* öğrenme alanları takip etmiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî eser kullanımını belli öğrenme alanları ile sınırlı tuttuklarını göstermektedir. Buna göre *kültür ve miras, birey ve toplum* ve *küresel bağlantılar* öğrenme alanları öğretmenler ve öğretmen adayları tarafından ortak bir şekilde vurgulanmıştır.

Araştırmanın *altıncı sorusuna* yönelik olarak öğretmenlerin derslerinde daha çok millî mücadele dönemini anlatan romanları, destanları, öyküleri kullanmayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Öğretmenler, Halide Edip Adıvar'a ait *Ateşten Gömlek* isimli eser ile Kemâl Atatürk'ün *Nutuk* adlı eserini derslerinde çokça kullandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmen adayları ise *Dede Korkut Hikâyeleri* ile *Ateşten Gömlek* adlı romanı Sosyal Bilgiler öğretiminde en çok kullanılabilir eserler arasında göstermişlerdir. *Şu Çılgın Türkler* isimli eser de hem öğretmenler hem de öğretmen adayları tarafından Kurtuluş Savaşı konusunu anlatırken kullanılabilir materyallerden biri olarak belirtilmiştir. Eser yerine yazar ismi öneren öğretmen ve öğretmen adaylarının önerdikleri isimler arasında yer alan Turgut Özakman ile İlber Ortaylı'nın eserlerinin ilköğretim öğrencileri için uygun olmadığı söylenebilir. Yavuz Bahadıroğlu ve Gülten Dayıoğlu ise yazdıkları çocuk kitapları ile ilköğretim öğrencileri için daha uygundur.

Listedeki diğer eserlere bakıldığında tarih, coğrafya ve değer eğitiminde kullanılabilir edebî nitelik taşıyan eserlerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. *Ateşten Gömlek* adlı eser, yazıldığı dönem itibarıyla doğrudan doğruya millî mücadele ile ilgilidir. Dolayısıyla bu eserden dönemin yapısını anlamada faydalanılabilir. *Nutuk* isimli eser

de Atatürk'ün Samsun'a çıktığı andan itibaren millî mücadele dönemini ve sonrasını anlatan önemli bir eserdir. Söylev türündeki bu eserden bu anlamda faydalanılabilir. Altunay Şam (2011), T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin de temel konularından biri olan Kurtuluş Savaşı'nın öğrenilmesinde Turgut Özakman'a ait *Şu Çılgın Türkler* adlı romanın, öğrencilerin konuyu daha iyi anlamalarında etkili olduğunu tespit etmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin derslerinde edebî eser kullanımı konusunda istekli oldukları ancak yeterince bilgi sahibi olmadıkları görülmektedir. Ayrıca sonuçlar Sosyal Bilgiler öğretmeni adaylarının nitelikli ve seviyeye uygun edebî eser seçme konusunda yeterli olmadıklarını göstermektedir. Bu bağlamda eğitim fakültelerinin Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Eğitimi anabilim dallarında yer alan Çocuk Edebiyatı dersinin Sosyal Bilgiler Eğitimi anabilim dallarında da yer alması gerektiği önerilmektedir.

Kaynaklar

- Akyol, Y. (2011). *İlköğretim 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersinde 'türk tarihinde yolculuk' ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunay Şam, E. (2011). "Şu Çılgın Türkler" romanının kuruluş savaşı bilgisini öğrenmeye etkisi. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 6(4), 2555-2568.
- Arslan, E. (2014). *Ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde hikâye anlatım yönteminin akademik başarıya etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi eğitim-öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (22), 46-73.
- Bacak, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öykü tabanlı öğrenme yaklaşımının öğrenenlerin akademik başarı ve yaratıcılıklarına etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö. E. Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cline, R. K. and B. Taylor. (1978). Integrating literature and free reading into social studies. *Social Education*, 42, 27-31.
- Creswell, J.W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (3th Edition). Los Angeles: Sage Publications.

- Çençen, N. ve Berk, N. (2014). Ortaöğretim T. C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde şiir kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3(1), 1-23.
- Çetişli, İ. (2001). Edebiyat dili/edebî dil, *Türk Yurdu*, 162/163, 116-124.
- Çetişli, İ. (2006). Edebiyat eğitiminde edebî metnin yeri ve anlamı. *Millî Eğitim*, 169.
- Çiftçi, T. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihî romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, F ve Açık, A. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültürlerarası yaklaşım ve seçilecek metinlerde bulunması gereken özellikler. *TÜBAR-XXXGüz*.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, S. B. ve Akengin, H. (2012). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler öğretimi* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2002). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 15-46). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dönmez, C. ve Altıkulaç, A. (2014). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının ortaokul TC İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi konularının öğretiminde tarihsel kaynakların kullanımına yönelik görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(3), 923-942.
- Erdoğan, N. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde resimlendirilmiş öykülerin tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fredericks, A. D. (2007). *Much more social studies through children's literature: A collaborative approach*. Westport CT: Teacher Ideas Press.
- Gevenç, S. (2014). *Sosyal Bilgiler öğretiminde fıkraların kullanımı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* (2. Baskı). (Çev. Ali Ersoy-Pelin Yalçinoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Günay, D. (2007), *Metin bilgisi* (3. Baskı), Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Karatay, H. (2007). *Değer aktarımı açısından yerli ve yabancı çocuk edebiyatı ürünleri*, 38.ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, (10–15 Eylül 2007) Ankara.
- McCall A. L. (2010). *Teaching powerful social studies ideas through literature Circles*. *The Social Studies*, 101 (4), 152-159.
- McGowan, T.; Guzzetti, B. (2004). *Edebiyat temelli Sosyal Bilgiler öğretimi* (Çev: Ahmet Doğanay), *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(11), 35-44.

- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler öğretim programı* (4-5 ve 6-7). <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden 31.05.2016 tarihinde indirilmiştir.
- MEB (2008). *Sosyal Bilgiler öğretmeni özel alan yeterlikleri*. Ankara: Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis : An expanded sourcebook* (2th Edition). Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- NCSS. (1993). *The social studies professional*. Washington DC: National Council for the Social Studies.
- Nelson, L., Nelson, T. (1999). *Lerarning history through children's literature*. ERIC Digest, ERIC Clearinghouse For Social Studies / Social Science Education, Bloomington, IN. (BBB24392), Washington.
- Oğuzkan, F. (2000). *Çocuk Edebiyat*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Oruç, Ş. ve Erdem, R. (2010). Sosyal Bilgiler öğretiminde biyografi kullanımının öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 215-229.
- Otluoğlu, R. (2001). *İlköğretim okulu 5. sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*.
- Öztürk, A. (2002). *Tarih öğretiminde tarihi romanların kullanılması*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar ABD/Tarih Öğretimi Bilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2002). Sosyal Bilgiler öğretiminde yazılı edebiyat ürünlerini ders aracı olarak kullanmanın duyuşsal davranış özelliklerini kazanmaya etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 15, 173-182.
- Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2014). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller* (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C., Keskin, S. ve Keskin Y. (2004). İlköğretim okulu 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler derslerinde materyal/ teknoloji kullanım durumu. *M.Ü Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19, 107-120.
- Öztürk, C., ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve Sosyal Bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya eğitiminde edebî metinlerin kullanımı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 24, 70-78.
- Savage, M. K. and Savage, T. V. (1993). Children's literature in middle school studies. *The Social Studies*, 84 (1), 32-36.

- Şimşek, A. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Dergisi*, 26(11), 187–202.
- TDK. (1948). *Edebiyat ve sanat terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK. (2011). *Türk dil kurumu sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Tekgöz, M. (2005). *İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde edebiyat temelli öğretim yönteminin öğrencilerin akademik başarısına ve kalıcılığa etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Top, M. (2009). *İlköğretim 8.sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğrenciye başarısı ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tural, S. K. (1986). Tarihçinin edebiyat dünyasından alması gerekenler veya metoda ait düşünceler. *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 103-117.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yiğit, E. Ö. (2007). *Öyküleştirme Yönteminin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı Ülkemizin Kaynakları Ünitesindeki Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Extended Summary

Purpose

In this study, it is aimed to identify views of teachers and teacher candidates using literary texts to teach Social Studies. In this respect, participants are asked what kind of features a literary work should have, whether utilization of literary work is beneficial or not, what type of literary work can be utilized for what domain of learning or/and course. Also, participants are asked to state names of literary texts which they can utilize in their class.

Method

This investigation is designed according to case study of qualitative research patterns. Work group of this research consist of 24 Social Studies teachers and 24 teacher candidates. As data collection tool, semi-structured interview form is used and designed by researchers having 5 open ended questions. Gathered data from investigation are analyzed using content analysis and descriptive analysis as qualitative data analysis approach.

Results

According to findings of investigation, participants generally has stated that literary texts should have the features such as *entertaining/attention grabbing, informative/scientific, endear history and reciting correctly, appropriateness to national and moral values, suitability to lesson/attainments/educational program*.

Also teachers and teacher candidates have stated that story/tale type can be mostly used in Social Studies education. Also participants have stated that the types of novel (historical novel), epic, poem, legend, biography, fairytale, travel writing, anecdote, fable, riddle, theatre, memoir, gnomes, article, myth and essays can mostly be used beside story.

In investigation, all of teacher candidates considered using literary texts to teach Social Studies beneficial while only two of teachers didn't consider it beneficial. Participants have stated the positive ways of utilization of literary texts in Social Studies education mostly as *they can enhance the memorability of learned information, increase the attention and interest to course, give students different perspectives, enrich education*. Two teachers defending using literary texts not beneficial have stated *preparation to exam, not knowing literary texts* as a reason.

In investigation, participants were also asked which education domain is suitable for using literary texts to teach social studies. In this respect, participants have stated that literary texts can be used in educational domains of *culture and heritage, global connections, individual and society and groups, foundations and social organizations, people, places and environment and global connections*.

Lastly, it was identified that teachers mostly preferred to utilize novels, epics and stories which tells the years of national struggle. *Ateşten Gömlek* by Halide Edip Adivar, *Nutuk* by Kemal Atatürk, *Şu Çılgın Türkler* by Turgut Özakman and *Stories of Dede Korkut* were shown as works among that are mostly utilizable.

Discussion

According to research findings, participants have stated that story type can mostly be used in courses. According to results of Yeşilbursa and Sabancı (2015), teacher candidates of social studies education have stated that types such as historic novel, epic-legend-myth, story, poem, memoir and article can mostly be used. Findings are parallel to these findings. It was identified that in works of Dönmez and Altıkulaç (2014), history teachers preferred mostly primary sources such as archive documents, archive films and memoirs in their course of Revolution History and Kemalism.

In research, participants generally stated that using literary texts to teach Social Studies beneficial. However, results reveal that participants don't have enough license level knowledge regarding using literary texts to teach Social Studies and need in service training. Similarly, Dönmez and Altıkulaç (2014) have identified that views of teachers using historic resources on Revolution History of T.R. and Kemalism are positive but they encounter some problems during practice. Çençen and Berk (2014) have stated their views on benefits of utilization of poem in same lesson. This result is parallel to our work.

According to research findings, it was identified that teachers mostly preferred to utilize novels, epics and stories which tells the years of national struggle. When other works are examined in the list, works qualified as literal are in common which can be used in education of history, geography and values. It can be stated that, among the names that teachers and teacher candidates offer instead of a work name, İlber Ortaylı and Turgay Özakman's works are not suitable for primary school students.

Conclusion

Considering these results, it is seen that Social Studies teachers are willing to use literary texts in lessons but they have no enough knowledge. Also results shows that teacher candidates go short of choosing qualified and optimized literary texts.